
AFÉRY AGRÁRNÍ STRANY SOUVISEJÍCÍ S PROVÁDĚNÍM POZEMKOVÉ REFORMY

Jana Pšeničková

Podílem na rozbití Rakouska-Uherska a na vytvoření Československé republiky, jehož výrazem byla účast agrárních předáků v Národním výboru (Antonín Švehla patřil k pěti tzv. „mužů 28. října“), získala agrární strana státotvorný charakter a mohla začít s prosazováním svého volebního programu, mimo jiné se jednalo o provedení pozemkové reformy. Pozemková reforma byla v programu agrární strany od jejího vzniku. Proto o pozemkové (agrární) reformě jednaly také první sjezdy agrární strany po roce 1918. Tak na druhém sjezdu této strany v roce 1922 označil Jan Voženílek, druhý prezident Státního pozemkového úřadu, pozemkovou reformu za vyvrcholení hospodářského a národního osvobození. Sjezd naléhal, aby půda byla co nejrychleji převedena do užívání nových majitelů, a to i za cenu toho, že generální dohody původních vlastníků se Státním pozemkovým úřadem o předání velkostatků k účelům pozemkové reformy, knihovní pořádek a jiné úkoly související s definitivní podobou nových vlastnických poměrů budou dokončeny později.

Podle zákona ze dne 11. června 1919 č. 330 Sb. z. a n. byl ve smyslu §§ 1 a 15 záborového zákona (zákona č. 215 Sb. z. a n. ze 16. dubna 1919 o zabránění velkého majetku pozemkového) zřízen Státní pozemkový úřad se sídlem v Praze. Ve Státním pozemkovém úřadu se střetaly stranicko-politické vlivy. V čele pozemkového úřadu stál předseda (prezident) a dva místopředsedové, jmenování na návrh ministerské rady prezidentem. Prvním předsedou byl příslušník Republikánské strany českého venkova Karel Viškovský, prvním místopředsedou byl příslušník strany československých socialistů Josef Svozil, druhým místopředsedou byl za Slovensko J. Holubek. Sociálně demokratická strana byla zastoupena v předsednictvu ředitelem pozemkového úřadu Josefem Malým. Druhým prezidentem byl od roku 1926 opět agrárník Jan Voženílek. Druhým viceprezidentem od roku 1925 byl opět sociální demokrat Josef Nosek. Agrární strana si zajistila rozhodující vliv v tomto ústředním pozemkovém úřadu a prosazovala, aby pozemková reforma byla prováděna především ve prospěch jejich stoupenců. Přednostně byli v přidělovém řízení uspokojováni členové agrární strany a organizací agrární strany nebo k ní přidružených. V rámci kompetencí Státního pozemkového úřadu byla rozhodnutí o záborech velkostatků, propuštění pozemků, dvorů nebo celých velkostatků ze záboru i rozhodnutí o přidělech jednotlivých pozemků nebo tzv. zbytkových statků.¹ Činnost

Státního pozemkového úřadu byla určena jen rámcově, sám mohl rozhodovat o různých výjimkách. Z tohoto důvodu bylo poskytování výjimek z pozemkové reformy zdrojem zákulisních politických machinací různých politických stran. Vzhledem k tomu, že zájemců o půdu bylo stále o 40 % více než těch, kteří již byli uspokojeni nebo kteří mohli být uspokojeni, vedla parcelace půdy mezi nové majitele k takovým postupům ze strany Státního pozemkového úřadu, při kterých často rozhodovala o novém držiteli politická kritéria a úplatky.² Státní pozemkový úřad a jeho činnost se proto stala terčem neustálé kritiky odpůrců agrární strany, především odpůrců z řad komunistické strany. Spekulace s prováděním pozemkové reformy byly příčinou mnoha korupčních a úplatkářských afér, na nichž se nepodíleli jen čeští a němečtí agráři, ale i sociální demokraté, národní socialisté, lidovci, národní demokraté a ľudáci (tedy příslušníci stran zastoupených ve správním výboru Státního pozemkového úřadu jako dozorcím orgánem Národního shromáždění).³ Členové správního výboru byli voleni Národním shromážděním na dobu tří let. Správní výbor sám měl 12 členů. Členy tohoto správního výboru (k nové volbě nedošlo) byli Fr. Biňovec, A. Černý, I. Déřer, Vl. Drobny, A. Chalupa, Ferdiš Juriga, A. Kaderka, Dr. Král, R. Laube, J. Mackovík, L. Medvecký a J. Vraný. Do zrušení Státního pozemkového úřadu došlo k rezignaci A. Chalupy, R. Laubeho a V. Drobneho.

O intervencích, protekcích, úplatkách a korupcích svědčí řada dokumentů uložených ve Státním ústředním archivu v Praze, konkrétně je možno uvést fondy Státní pozemkový úřad v Praze, Republikánský svaz československých statkářů a nájemců, jehož členové se rekrutovali zpočátku z řad nových vlastníků a pachtýřů zbytkových statků.⁴ Dále to je archivní fond Ústřední ředitelství státních lesů a statků, Ministerstvo zemědělství a sbírky soudobé dokumentace. O aférách a korupci bylo uveřejněno mnoho článků v soudobém tisku. Kritika provádění pozemkové reformy a činnosti Státního pozemkového úřadu se objevovala od samého počátku. První aféra agrární strany vypukla při prodeji velko-statku Liběchova v roce 1920, kdy mezi kupci se objevili Homolka, Špaček a také ministr zemědělství Prášek. V přidělovém řízení se angažovali nejen agrární poslanci jako v roce 1922 J. O. Kubíček, ale také banky (Bohemia, Moravská agrární banka) a poslanci ostatních politických stran, členové správního výboru Státního pozemkového úřadu, členové „pozemkové Pětky“ a další. Nejvýrazněji se kritika projevila při přípravách na oslavy výročí desetileté existence samostatného československého státu. Terčem kritiky byla především činnost Státního pozemkového úřadu v záborovém i přidělovém řízení. V roce 1927 kritizoval komunistický poslanec Bolen v rozpočtovém výboru Národního shromáždění činnost Státního pozemkového úřadu. Jeho řeč, která byla pod názvem Ohromný Augiášův chlév, který se jmenuje Pozemkový úřad, publikována v Rudém právu, může posloužit jako ilustrace tehdejší ostré kritiky.⁵

Poslanec Bolen poukazoval na to, že Státní pozemkový úřad provádí eskamotáž s číslicemi a diagramy o pozemkové reformě a že důvodová zpráva finančního zákona pro r. 1928 obsahovala nesprávné údaje. Zdůraznil, že ani při vypracovávání návrhu rozpočtu na rok 1929 se Státní pozemkový úřad neobešel bez eskamotáže. Záboru podléhalo 28,2 % ha veškeré půdy ve státě, čili celkem 3 963 064 ha půdy zemědělské, lesní a jiné. Z této výměry zůstává prý koncem r. 1927 pro další akce 224 114 ha půdy zemědělské a 2 036 786 ha půdy lesní a jiné, čili 2 260 900 ha vůbec.

Když shrnul výsledky činnosti přidělové až do podzimu 1927, dospěl k závěru, že ze zabrané půdy dostalo se novým nabyvatelům 1 078 189 ha, ale ve skutečnosti se jim dostalo jen 904 548 ha, a to přidělem půdy stavební 6 311 ha, rozptýlené 9 302 ha, přidělem 495 428 ha, výkupem dlouhodobých pachtů 80 000 ha, postátňovací akcí 193 355 ha a 652 ha. K rozdělení mělo do konce roku 1927 dojít ještě pravděpodobně asi u 120 000 ha.

Rozdíl mezi úřední číslicí 1 078 189 ha a číslicí, kterou uvedl Bolen, to je 904 548 ha, se projevil v tom, že do souhrnu výsledků činnosti přidělové nepatří podle poslance Bolena 173 641 ha půdy propuštěných ze záboru ve smyslu § 7 zák. záborového a prodaných pak majiteli z volné ruky, jak uváděl prezident Státního pozemkového úřadu Jan Voženílek. Pro Bolena bylo přímo zarážející, jaké statisíce hektarů půdy byly propuštěny ze záboru. Podle úřední zprávy bylo vyloučeno podle § 3 zák. záborového 8 533 ha půdy, podle § 7 zákona záb. 332 558 ha půdy, podle § 11 zák. záb. 444 589 ha půdy a podle § 20 zákona přidělového 170 853 ha půdy, celkem tedy 956 533 ha půdy. Bylo tedy půdy ze záboru vyloučené a propuštěné o 51 985 ha více nežli veškeré půdy přidělené.

Ale nejen to. Vlastníků „zabraného“ majetku bylo 1730. Podle § 11 záb. zák. propustil Státní pozemkový úřad 1527 vlastníkům 444 589 ha půdy, takže jednomu vlastníku bylo propuštěno nejméně 291 ha půdy, ač podle citovaného paragrafu měl vlastník nárok nejvýše na 250 ha půdy. Podle § 20 zák. příděl. bylo 525 vlastníkům ponecháno 170 853 ha půdy, tedy jednomu 326 ha. Po spočtení vlastníků, kterým přišla k dobru praxe § 11 záb. zák. a § 20 příděl. zák., došel Bolen k číslici 2 052. Vlastníků „zabraného“ majetku bylo však jen 1730. To znamená, že značné části majitelů zabraných velkostatků bylo ponecháno 600 až 1 000 ha půdy, ačkoliv podle zákona bylo přípustné jen ve zcela zvláštních případech ponechat jednotlivci nejvýše 500 ha půdy.

K tomu nutno připomenout, že ze záboru bylo vyloučeno také 37 cukrovarů, 13 lihovarů, 36 pivovarů, 90 mlýnů, 43 cihelen, 20 pil, 95 podniků průmyslových, 595 domů, 179 hostinců a jiné a že podle důvodové zprávy k rozpočtu na rok 1928 zbývalo ještě vyřešit nárok 203 vlastníků zabraného majetku podle § 11 záb. zák., § 20 zák. příděl. a § 3 zák. záb.

Bolen vytýkal agrárním i ostatním poslancům sliby, že půdy se vyvlastní tolik, kolik bude třeba, a že se eventuálně půjde i pod hranici 150 ha. Pro ilustraci uvedl, jak je dnes poučné číst protokoly revolučního Národního shromáždění z r. 1919, kdy se projednával návrh zákona záborového, zejména pak řeč sociálně – demokratického zpravodaje, který děkoval prof. Krčmářovi za to, že spor, který vznikl o slovo „vyvlastnění“, vyřešil tím, že našel „spásné“ slovo „zabrání“. Na jiném místě uváděl, že jiný soc. demokratický řečník, a to poslanec Biňovec,⁶ který dodnes je funkcionářem Státního pozemkového úřadu a je spoluodpověden za všechny švindly a protilidové činy Dr. Viškovského a spol.,⁷ tehdy ujišťoval, že sociální demokraté přistoupili na výměru 150–250 ha jenom se zárukou, že Státní pozemkový úřad bude řešit otázku přidělů v takovém smyslu, aby všude tam, kde je touha po půdě, se půda zemědělcům dostala. Není při tom bez zajímavosti, že Ľud'ák Juriga tehdy prohlašoval, že je nutno v rukou jednotlivců ponechat více než 150–250 ha půdy. Z toho jest patrné, jakou demagogií bylo prohlášení Ľud'áka pátera Tománka, které pronesl v zemědělském výboru, že malým zemědělcům na Slovensku byly dány jen „cafránky“, to jest nepatrné kousky půdy.

Korunou všeho žvanění podle poslance Bolena při projednávání zákona záborového bylo povídání Dr. Viškovského, že nad Státním pozemkovým úřadem si musí Národní shromáždění vyhradit ten nejpřísnější dozor. Proto Bolen požadoval zodpovězení otázky, v čem se ten dozor měl projevovat a proč nebyl dosud parlamentu předložen řádný výpočet příjmů a vydání Státního pozemkového úřadu, zejména výpočet čistého zisku spolu s výkazem, kdy a komu byly poskytnuty úvěry a subvence, kdy, komu a zač byly přiděleny zbytkové statky, kde a v jaké výměře a za jakou cenu převzal jednotlivé díly půdy a lesů stát? Interpelace v tomto směru zůstaly nezodpovězeny. Vyzval proto vládu, aby předložila veřejnosti podrobné výsledky dosavadních akcí na půdě zemědělské a lesní, zejména podrobný seznam zbytkových statků a plán lesní reformy, která má být nyní ve větším rozsahu prováděna. Dále se ptal, proč se měnil podle výsledků volebních předseda sněmovny a předseda senátu, proč byly prováděny změny i v různých jiných institucích, kde funkce byly kdysi rozděleny podle politického klíče a síly stran, a proč nebyly provedeny změny ve správním výboru Státního pozemkového úřadu?⁸

V odpovědi na dotazy, stížnosti a interpelace v rozpočtovém výboru uvedl prezident Státního pozemkového úřadu Jan Voženílek, že tvrzení poslance Bolena o tom, že výměra 173 641 ha půdy odprodané se souhlasem Státního pozemkového úřadu a propuštěné ze záboru nemá být počítána do akce přidělové, protože se jedná o rozprodeje velkostatkářské půdy na jiné členy rodiny, je mylné. Výměry rozprodané půdy podle § 7 záborového zákona byly z velké většiny drobné přiděly, provedené kupními smlouvami tzv. malého pracovního progra-

mu, aby nebylo zapotřebí provádět pro tyto malé rozlohy na velkostaticích zdlouhavé a nákladné přidělové řízení. Voženílek poukázal na to, že i podle judikatury nejvyššího správního soudu se jednalo o zkrácené přidělové řízení.⁹ Také tvrzení poslance Bolena, že majitelům zabrané půdy bylo dosud propuštěno ze záboru a jinak ponecháno více půdy, než činí souhrn půdy přidělené a že se jednotlivcům propouští více, než je zákonem stanovená hranice, není podle Voženílka správné. Vlastník zabraného majetku má podle § 11 nárok, aby mu ze záboru byla propuštěna výměra 150 ha půdy zemědělské a 250 ha půdy veškeré, a to až do výše 500 ha. Dosud bylo propuštěno v průměru na jednoho vlastníka 291 ha, tedy nebylo překročeno přípustné maximum. Podle § 20 přidělového zákona mohly být kromě výměry uvedené ještě majitelům ponechány pozemky s historickými nebo uměleckými památkami a pozemky, vyznačující se přírodními krásami. Z tohoto titulu bylo dosud ponecháno jednomu vlastníku v průměru 31 ha půdy zemědělské a 295 ha půdy veškeré, tedy 326 ha půdy vůbec. Hranice nejsou vytčeny zákonem, proto některé významné přírodní krásy, jako Adršpašské skály a Českosaské Švýcarsko, reprezentují i sta, případně tisíce hektarů. Nelze tyto výměry sčítat a tvrdit, že byla překročena zákonem stanovená hranice. Podle § 3a) a § 11 zákona záborového a § 20 zákona přidělového bylo vlastníkům propuštěno, vyloučeno a ponecháno 623 975 ha, zatímco novým nabyvatelům se dostalo 1 078 189 ha. Rozdíl ve prospěch nabyvatelů činí více než 454 000 ha.

Při tomto projednávání rozpočtu v listopadu 1927 byl obviněn v rozpočtovém výboru Národního shromáždění z přijímání desetitisícových úplatků a korupce mladoboleslavský agrární poslanec Jan Dubický. Nemilosrdně o korupční aféře tohoto agrárního poslance Dubického, který byl obviněn z přijímání úplatků za zprostředkování zbytkových statků, se vyjadřoval tehdejší levicový tisk. Nejkritičtěji opět tisk komunistický.⁹ Ve schůzi rozpočtového výboru přednesl sociálnědemokratický poslanec Remeš vpravdě senzační věc o agrárním poslanci Dubickém, pravé to ruce ministerského předsedy Švehly, který mu svěřil organizování domovinářů.¹⁰

Poslanec Remeš přečetl v rozpočtovém výboru udání tzv. agenta poslance Dubického, který mu měl pomáhal při korupčních čacchrech se zbytkovými statky z pozemkové reformy, při machinacích týkajících se přijímání a vymáhání peněz za přidělené zbytkové statky. Tak Jindřich Svárovský, nájemce dvora Humprecht, měl dát poslanci Dubickému za přidělení zbytkového statku Humprecht 50 000 Kč.¹¹ Podle výpovědi zmíněného agenta však dal jen 10 000 Kč. Nájemce dvora Stakor Karel Veselý měl dát Dubickému za prodloužení nájmu dvora 10 000 Kč.¹² Podle udání měl také přidělcce dvora Bezděz Junek jít na Státní pozemkový úřad v Praze, kde mu mělo být úředníkem řečeno, aby se šel poděkovat panu poslanci Dubickému, že týž sice pro jeho přiděl nepracoval, ale

že si tento potrpí na to, aby mu každý, kdo v jeho obvodu dostane přidělen zbytkový statek, osobně přišel poděkovat. Ovšem Junek tak neučinil, ale vypravil k němu svou manželku, od níž si měl Dubický vyžádat snad pro účely agrární strany 10 000 Kč.¹³ Podle udání měla také Janečková z Týnce u Dobrovic prohlásit, že ji stál Dubický mnoho peněz za intervence.¹⁴ Vedle toho měl Dubický označovat té paní osoby a určovat obnosy, které mu mají být dány. Dalším případem korupce měl být Josef Tůma z Březiny u Mnichova Hradiště, který měl být zavolán v roce 1925 telegraficky k Dubickému, který mu měl říci, že by pro něj měl sice menší, ale zato dobrý statek, ale že by musel věnovat Dubickému 15 000 až 20 000 Kč. Tůma měl u sebe jen 3 000 Kč a ostýchal se tak malý obnos Dubickému nabídnout.¹⁵ Podle Remešova informátora také zbytkový statek Újezd pod Troskami měl být přidělen za úplatu jistému Kratochvílovi.¹⁶ Kratochvíl však nic nedal a Dubický se měl vyjádřit, že kdyby to věděl, byl by zařídil, aby Kratochvíl žádný zbytkový statek nedostal.

V prohlášení, které Remeš učinil o poslanci Dubickém, naznačil účast některých úředníků Státního pozemkového úřadu při machinacích v přidělování zbytkových statků. Proto Voženílek požádal poslance Remeše o dostupnou korespondenci a ujistil poslaneckou sněmovnu, že pokud bude vina prokázána, budou učiněna všechna opatření, aby viníci byli potrestáni.¹⁷ Odhalení agrární korupce a agrárních čachrů se zbytkovými statky působilo ve sněmovně jako puma. Ihned se dostavil předseda poslanecké sněmovny Jan Malypetr a konal porady s poslanci koaličních stran a měl dvouhodinovou poradu s poslancem Remešem.¹⁸ Poslanec Dubický byl také povolán do sněmovny. V prohlášení, které učinil, popřel, že by přijímal úplatky pro sebe, ale nevyloučil, že je přijímal pro stranu agrární. Panika, kterou způsobila agrární korupce, byla nejlépe zřejmá z toho, že půldruhé hodiny trvalo, nežli byla podána sněmovní korespondenci krátká zpráva o odhalení. Ve zprávě se uvádělo, že prý poslanec Dubický se choval nekorektně, když přijímal úplatky. Předsedovi poslanecké sněmovny měl být předán celý materiál o korupci, aby mohlo být zahájeno vyšetřování proti agrárnímu poslanci Dubickému. (Jednalo se o notářsky ověřené prohlášení statkáře Josefa Svárovského z Mladé Boleslavi.)¹⁹ Poslanec Dubický, který dlel mimo parlament, byl agrární stranou vyzván, aby se dostavil do sněmovny. Dubický se hájil tím, že pro svou osobu od nikoho nikdy nic za práci v pozemkové reformě nepřijal. Nevyloučil a nepopřel, že úplatky přijímal za zprostředkování zbytkových statků pro agrární stranu. Případ Jana Dubického dokazoval podle Remeše, proč se vláda zdráhala předložit sněmovně seznam přidělených zbytkových statků, komu a zač zbytkové statky byly přiděleny. Podle zákona byl Státní pozemkový úřad povinen sněmovně každoročně podávat bilanci pozemkové reformy, ale všechno naléhání, aby sdělení byli drži-

telé zbytkových statků, bylo dosud marné. Seznam přidělených zbytkových statků sněmovně sdělen nebyl.²⁰

O seznamu zbytkových statků bylo úředně v rozpočtovém výboru řečeno, že seznam bude obsažen v celkovém statistickém díle o pozemkové reformě, a dále, že bude postupně uveřejňován v úředním věstníku Pozemková reforma od roku 1928. Bude zpracován podle zemí, obvodových úřadoven, podle jednotlivých let pracovního programu a bude obsahovat hlavní charakteristické znaky u každého objektu. Seznam (neúplný) byl publikován v prvních číslech Zpráv Státního pozemkového úřadu, které z moci úřední zřídil Jan Voženílek jako prezident Státního pozemkového úřadu pro výkazy a statistiku pozemkové reformy.

K výtce, že Státní pozemkový úřad přiděloval zbytkové statky bez patřičné kontroly, sdělil prezident SPÚ Jan Voženílek, že zhruba 80 % zbytkových statků bylo přiděleno za pronikavé součinnosti činitelů parlamentních, a to jak správního výboru Státního pozemkového úřadu, tak koaliční pozemkové pětky, resp. šestky.

Poslanec Antonín Remeš také vytýkal Státnímu pozemkovému úřadu, že některým velkostatkářům byla přiznána jako cena přejímací za převzaté objekty cena obecná, která byla vyšší. Konkrétně byli uvedeni de Forest, Liechtenstein a Thun-Hohenstein. Voženílek toto tvrzení odmítl s tím, že cena obecná nebyla poskytnuta v žádném případě. Na základě náhradového zákona však v různých případech byla přiznána bonitní přírážka až 15 %, pokud byly splněny podmínky dané zákonem. Veškerý zabraný majetek Mořice Arnolda de Foresta na Moravě (velkostatek Rosice-Veveří) byl převzat za 57 mil. Kč. V tom byla zahrnuta i půda, na kterou měl majitel nárok podle § 11 záborového zákona a kterou mohl prodat podle § 7 za cenu obecnou. Soupisová výměra tohoto velkostatku dle úředních pramenů obnášela 2 149 ha zemědělské půdy a 12 690 ha půdy veškeré. Pozemkové reformě bylo podrobena včetně 1 směny 2 151 ha zemědělské půdy a 12 692 ha půdy veškeré. Z toho se drobným nabyvatelům dostalo 914 ha zemědělské půdy a 980 ha veškeré půdy, nabyvatelům zbytkových statků 658 ha zemědělské půdy a 722 ha půdy veškeré a zestátněno bylo 579 ha zemědělské půdy a 10 990 ha půdy veškeré. Zestátněn byl také hrad Veverí a zámek s parkem v Rosicích. Státním pozemkovým úřadem byl také převzat cukrovar, pivovar, pila, veškerá úroda, zásoby, pokladní hotovost. Liechtensteinovi nebyla v žádném případě přiznána cena obecná, a pokud o ni žádal, byla jeho žádost odmítnuta. Také italskému příslušníku Thun-Hohensteinovi nebyly poskytnuty žádné výhody. Dohoda s ním nebyla do konce roku 1927 uzavřena a podle mínění Jana Voženílka bude přejímací cena stanovena výměrem.

Dubického korupční aféra pokračovala koncem roku 1927. Proto byla prostřednictvím klubu poslanců Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu odhlasována ve 105. schůzi Národního shromáždění pro Jana Dubického dovolená, a to až do 10. ledna 1928.

Celá debata o ministerstvu zemědělství a Státním pozemkovém úřadu v rozpočtovém výboru byla jediným řetězem dokladů korupce a zneužívání moci agrárníky a některými úředníky, jak dokládá interpelace a odhalení poslance Chlouby. Ten ve své řeči nejprve vyložil podstatu agrární politiky a proměnu této strany ze strany středních zemědělců ve stranu průmyslníků, finančníků a korupčníků. Pak přešel k líčení poměrů v pozemkovém úřadě. Vylíčil nejprve podrobně a statisticky, jak pozemková reforma ve svém celku „prospěla“ malým zemědělcům a jak má být provedena reforma lesní.

Komunistický poslanec František Chlouba požádal o informaci, komu a za jakou cenu byly přiděleny zbytkové statky se srovnáním s přidělovou cenou v každém místě při drobném přidělu. Dále o informace o tom, jak se hospodaří s fondem náhradovým, jak s fondem pro vnitřní kolonizaci, s poplatky při udělování souhlasu k zúžení zabraného majetku, jak s fondem pro zabezpečení starobních a invalidních požitků zaměstnanců Všeobecného penzijního ústavu a jak s fondem legionářů. Tvrdil, že prezident Nejvyššího účetního a kontrolního úřadu nemá právo revidovat fondy Státního pozemkového úřadu, a proto jsou tyto fondy bez kontroly. Zástupce Nejvyššího účetního a kontrolního úřadu podobnou výtku zavrhl a prohlásil, že tento úřad reviduje ve Státním pozemkovém úřadu všechno finanční hospodaření a že se revizní zprávy týkají i fondů. Státní pozemkový úřad sám spravoval nebo dohlížel na následující fondy: fond náhradový, všeobecný fond pro podporu vnitřní kolonizace, fond pro zaopatření zaměstnanců, fond čl. legionářů a náhradovou banku pro pozemkovou reformu. Bilance byly předkládány ke kontrole, i když jako v případě fondu náhradového se zpožděním, neboť mnohé ceny přejímací nebyly vždy dojednány v příslušném kalendářním roce nebo se staly předmětem soudních sporů.

Chlouba uvedl několik případů týkajících se provádění pozemkové reformy, přidělování zbytkových statků. Jeho řeč byla publikována v Rudém právu i s patřičným komentářem.²¹ Jednalo se např. o rozhodnutí o zbytkovém statku v Jesenném na okrese Semily. Náležel kdysi Rohanovi. Sedlák Josef Šifta koupil tento dvorec z volné ruky od Rohana se schválením pozemkového úřadu a s podmínkou, že svoji usedlost v Jivíně ve výměře asi 50 korců přepustí pro místní přiděl. Uchazečů bylo velmi mnoho a snad právě proto, že bylo těch uchazečů mnoho, rozluštila podle Chlouby republikánská strana tento problém „po republikánsku“ a několika intervencemi u pozemkového úřadu docílila, že Šifta dostal bývalý dvůr v Jesenném jako zbytkový statek. Podle úředních pra-

menů byl dvůr Jesenný ve výměře 94 ha půdy zemědělské a 98 ha půdy veškeré celý rozparcelován. Před zahájením pozemkové reformy měl tento dvůr v nájmu Fr. Skrbek.

Dalším příkladem, který Chlouba uvedl, byl zbytkový statek v Ahníkově na velkostatku Prunéřov. Z dvora Ahníkov o výměře 204 ha půdy zemědělské a 334 ha půdy veškeré byly vytvořeny dva zbytkové statky, z nichž jeden Ahníkov I ve výměře 118 ha půdy zemědělské a 123 ha půdy veškeré byl přidělen Josefu Ilmanovi a druhý ve výměře 58 ha půdy zemědělské a 65 ha půdy veškeré J. Kliegelovi. Josef Ilman, rolník v Račiněvsi, dostal v kolonizaci dvorec v Ahníkově a při tom nepředal svůj statek v Račiněvsi do drobného přidělu. Stalo se to, jak uvedl Chlouba, přestože měl pozemkový úřad už s Ilmanem smutné zkušenosti. Pozemkový úřad mu dal předtím do nájmu dvorec Radíčevy u Žatce a Ilman dal svůj statek v Račiněvsi do pronájmu za vysokou částku. Protože svůj dvorec v Račiněvsi nechtěl dát k dispozici pro drobný přiděl, byl později Státním pozemkovým úřadem pronájem Radíčevsi zrušen.

V další části své řeči uvedl komunistický poslanec Chlouba řadu případů, kdy drobní zemědělci své přiděly přeplatili, ale pozemkový úřad jim přeplatek buď nevrátil vůbec, anebo za dva i více roků. Stejně tomu bylo se zemědělskými dělníky, kteří nemohli dostat odbytné a když konečně pozemkový úřad rozhodl, že odbytné dostanou, museli čekat velmi dlouho, často léta. V několika případech se stalo, že dělník byl již mrtev a teprve došlo k vyřízení jeho věci. A při tom šlo jen o několik haléřů. Voženílek ve své odpovědi na interpelaci poslance Chlouby v této záležitosti uvedl, že odbytné bylo vypláceno hned po převzetí objektu, kde dotyční zaměstnanci byli zaměstnáni, jakmile předložili doklady a uvolnili deputátní byty. Pokud došlo k průtahům, byly tyto zaviněny samotnými zaměstnanci.

Jako důkaz pro tvrzení o korupcích agrární strany přečetl Chlouba v poslanecké sněmovně několik agrárnických vizitek. Pan dr. Bohdan Zahradník, reparační komisař a zplnomocněný ministr ČSR, intervenoval u dřívějšího prezidenta Státního pozemkového úřadu Viškovského za Františka Sýkoru. Přímluva měla odezvu a podle úředních pramenů byl Františku Sýkorovi odprodán zbytkový statek Chlumany o výměře 38,74 ha půdy zemědělské a 39,94 ha půdy veškeré. Tento statek byl vytvořen z režijního dvora Chlumany na velkostatku Vlachovo Březí (104,14 ha). Pan Frant. Hamáček, hospodářský správce z Hořněvse u Smiřic, se u Viškovského dožadoval na přímluvu prezidenta Masaryka nějakého zaměstnání ve Státním pozemkovém úřadu. Doporučení pro menšinyho pracovníka zaslal Viškovskému také senátor Hrubý. Člen Národního shromáždění Rudolf Malík doporučil Viškovskému jako přidělového komisaře pro obvodovou úřadovnu v Břeclavi inž. Bílka. Nechyběly ani intervence samotné-

ho ministra zemědělství Františka Staňka, na kterého se odvolával Josef Roubíček ze Svatoňovic.²²

V závěru položil Chlouba otázku prezidentu Voženílkovi, a to, kdo má dvorec Heřmanov v jesenickém okrese? Má ten dvorec rolník Krejčí ze Hředel na Rakovnicku nebo bývalý přidělový komisař Hess z lounského komisariátu? A dále, zda dvůr Stradonice vlastní šafář Cyrín nebo Vopršal? Na interpelaci, kterou podala komunistická strana, odpověděl předseda vlády, že dvorec Stradonice má Cyrín, ačkoli tam hospodaří dle Chlouby Vopršal. A o druhém dvorci se tvrdí, že jej má Krejčí ze Hředel, ačkoli tam má dle Chlouby hospodařit přidělový komisař Hess. Podle úředních pramenů byl zbytkový statek Heřmanov ve výměře 60 ha půdy zemědělské a 60,50 ha půdy veškeré prodán zemědělci J. Krejčímu. Dvůr Heřmanov o 164,50 ha měl v pachtu J. Müller. Jako kupci jsou u zbytkového statku Stradonice o výměře 77 ha půdy zemědělské a 80 ha půdy veškeré vedle J. Vopršala ještě uvedeni Ing. K. Hes a F. Rabas. Dvůr Stradonice o výměře 190 ha byl před pozemkovou reformou obhospodařován v režii.

Chloubu se ve své interpelaci zabýval stížností agrárníka Bureše na bývalého přidělového komisaře pozemkového úřadu Ladislava Vlasáka, nynějšího velkostatkáře v Biskupicích. Tento měl v úmyslu jako bývalý nájemce Vrdů, které byly rozparcelovány, žádat o nějaký zbytkový statek. Vlasák Burešovi zdůraznil, že je neomezeným pánem při přidělu na okrese chrudimském a že tam bude parcelovat 42 dvorů. Nabídl Burešovi, zdali by se nechtěl o nějaký ucházet. Bureš měl zájem o dvůr Třebřichy u Chrudimi, nebo dvůr Rozhovice-Klešice. Vlasák měl žádat od Bureše, bude-li reflektovat na jeden ze dvorů, aby složil nejméně 100 000 Kč. Po krátkém smlouvání byla dohodnuta výše odměny, a sice 75 000 Kč, 1 landauer, 3 kusy dobytka v ceně 7 500 Kč a různé jiné a jiné věci, celkem v ceně 30 000 Kč. Po Burešovi také Vlasák žádal, aby jeho prostřednictvím zaplatil Paclt za dvůr Libáň 30 000 Kč a dal 3 kusy dobytka.

Podle úředních pramenů byl Ladislavu Vlasákovi prodán zbytkový statek Biskupice o výměře 51,50 ha půdy zemědělské a 54,50 ha půdy veškeré. Dvůr měl před zahájením pozemkové reformy na velkostatku Ronov nad Doubravou v pachtu J. Havelka (107 ha). Zbytkový statek Třebřichy o výměře 99 ha půdy zemědělské a 104 ha půdy veškeré byl propuštěn ze záboru vlastníku velkostatku Nasavrky. Ze záboru byl propuštěn i zbytkový statek Klešice (97,86 ha) na velkostatku Heřmanův Městec. Statek Rozhovice ve výměře 59 ha půdy zemědělské a 60 ha půdy veškeré byl prodán Fr. Udržalovi.²³ Karlu Patzeltovi byl z velkostatku Nasavrky přidělen zbytkový statek Libanice ve výměře 54,50 ha půdy zemědělské a 56 ha půdy veškeré. Sám informátor J. Bureš získal zbytkový statek Rabenov o výměře 42,32 ha půdy zemědělské a 46 ha půdy veškeré z velkostatku Chlum.

Ještě v listopadu 1927 byly v tisku zveřejněny údajné další korupční aféry Státního pozemkového úřadu.²⁴ A v prosinci 1927 byla aféra poslance Dubického projednávána před mladoboleslavským soudem, neboť Jan Dubický, protože Antonín Remeš vznesl proti němu inkriminovaná obvinění v rozpočtovém výboru sněmovny, a ne v plénu poslanecké sněmovny, mohl žalovat noviny, které otiskly tuto interpelaci, neboť ustanovení § 28 tiskového zákona nechránilo před stíháním rozšiřovatele interpelací poslanců.²⁵ Jako první vypovídal u mladoboleslavského soudu obchodník z Hronova František Lelek, jehož svědecká výpověď byla do jisté míry senzační a pro poslance Dubického velmi kompromitující. Ukázala, jakými metodami se snažil poslanec Dubický zpracovávat a kompromitovat svědky, o jejichž výpovědích předpokládal, že mu mohou uškodit, po případě ho i usvědčit. Tázán na machinace, jež poslanec Dubický měl provádět s pozemkovou reformou, svědek uvedl, že když v květnu roku 1925 narukoval k pěšímu pluku do Terezína, odkud byl poslán do školy do Litoměřic, poznal se s jistým Procházkou z Bukovna. Procházka činil dojem bohatého statkáře a když se ho ptali, jak nabyt takového bohatství, prý prohlásil: „To víš, jak se to dnes přece dělá. Dal jsem Dubickému 80 000 Kč a bylo to ...“²⁶ Rozhovoru měl být přítomen jistý Havelka, který poznamenal, že zná poslance Dubického, že Dubický jest velmi vlivnou politickou osobou. Lelek uvedl domněnku, že ho chtěl Dubický podplatit, aby odmítl svědčit.

Jako další svědek byl slyšen statkář Pavel Vít, který doznal, že v dopise žádal Dubického, aby mu dopomohl jako starému známému ke zbytkovému statku. Dubický ho měl odkázat na agrárního senátora Hutla. Svědek se přiznal, že byl také u sociálnědemokratických poslanců Biňovce a Petříka a že i oni pro něho pracovali. Dalším ze svědků byl povozník z Mladé Boleslavi Karel Veselý. Otec svědkův a jeho švagr Reiner totiž byli nájemci dvora Horních Stakor, jenž byl určen k parcelaci. Jako nájemci dvora byli ohroženi nejen pozemkovou reformou, ale i sporem, který vedli s dosavadním jeho vlastníkem Klingerem. V roce 1925 dostali od pozemkového úřadu výpověď, podle níž měli statek koncem roku 1925 vyklidit. Obžalovaný Svárovský tehdy navrhl svědkovi, aby se obrátil na poslance Dubického. Svědek dal mu pro agitační fond strany agrární 10 000 Kč. Karel Veselý se zajímal o nějaký zbytkový statek v severních Čechách a podle vlastního doznání dal výše uvedený obnos proto, aby v případě, že bude od strany agrární vyžadovat pomoci, mohl se na ni obrátit. Svědek prohlásil výslovně, že strana agrární mu byla nápomocnou, že bylo na různých místech intervenováno, a teprve, když věc byla v jeho prospěch ujednána, že dal na agitační volební fond strany agrární výše uvedený peněžitý obnos.

O případu obchodníka Schücka svědek prohlásil, že se na nic bližšího již nepamatuje, že neví, dal-li Schück ve sněmovně nějakou visitku poslanci Du-

bickému, že není pravdou, že by byl Schücka Dubickému představoval a že by byl Schück s Dubickým o zbytkovém statku, o němž se ucházel, mluvil a jednal.²⁷

K dotazu Dubického konečně Veselý také prohlásil, že žádal o intervence ve svůj prospěch i sociálnědemokratickou stranu a poslance sociálnědemokratické. Tvrdil, že na doporučení profesora Tichého byl u sociálnědemokratického poslance Františka Biňovce a ten, že mu řekl, kdyby snad něco potřeboval, že „by i oni nebyli od toho“. Byl také u bývalého sociálnědemokratického senátora Kouši, k němuž jej poslal redaktor soc. demokratického mladoboleslavského týdeníku „Stráže Pojizeří“ Lulák. Ucházel se o zbytkový statek Viklice a Kouša mu přislíbil, že k jeho nabytí by mu mohl být nápomocen. Posléze na doporučení velvarského advokáta Schumanna obrátil se na kancelář sociálnědemokratického senátora Dr. Soukupa, který jej odkázal na svého společníka Dr. Vorla. K žádosti Dr. Vorla složil Veselý na žádané intervence v pozemkovém úřadě 5 000 Kč a Dr. Vorel mu přislíbil, že bude v jeho prospěch na pozemkovém úřadě intervenovat. Statek však svědek nedostal. Žádal proto peníze nazpět, ale marně. Dr. Vorel mu je nevrátil a místo nich zaslal dopis, který byl svědek ochoten na vyžádání soudu předložit.

Aféra Dubického skončila dne 5. ledna 1928 před okresním soudem mladoboleslavským vynesení rozsudku nad mladoboleslavským statkářem Josefem Svárovským, který byl uznán vinným a odsouzen podle §§ 488 a 489 trestního zákona za urážku na cti ke třem týdnům vězení a k zaplacení všech soudních výloh, u poslance Dubického byly důkazy „o čachrářství“ s pozemkovou reformou pro nerozhodnost zamítnuty.²⁸ Agrární tisk Venkov a Večer se postavil za poslance Dubického. Oba časopisy zamlčely, z čeho a proč byl obviněn. Uveřejnily pouze jeho prohlášení, že „pro sebe nikdy od nikoho nepřijal ani haléře.“

Jaký byl konkrétní postup při přidělování zbytkových statků za účasti poslance Dubického, ukazuje jeho korespondence s předsednictvem Republikánského svazu československých statkářů a nájemců, která je uložena ve Státním ústředním archivu v Praze v písemné pozůstalosti tohoto svazu.²⁹ Tak 8. září 1926 se předseda svazu Kožmín obrátil na Dubického se žádostí o intervenci pro Pavla Kunygra, který jako poškozený bývalý nájemce žádal o přiděl zbytkového statku Nudvojovice.³⁰

Pavel Kunygr hospodařil na velkostatku Hrubá Skála ve dvoře Nudvojovice jako nájemce celou řadu let. Po utvoření zbytkového statku nebyl tento Kunygrovi jako poškození pozemkovou reformou přiřknut, a sice hlavně z toho důvodu, že se zde město Turnov z důvodů politických ucházelo o tento statek. Vážným konkurentem byl rolník pan Anděl. Předseda svazu intervenoval za Kunygra i proto, že rodina Kunygrova se celou řadu let hlásila k republikánské straně.³¹ Poslanec Dubický odpověděl 10. září 1926, že nemůže žádosti vyho-

vět, protože zbytkový statek má agrární strana rezervován pro rolníka Anděla z Nudvojevic, a že již dříve doporučili Kunygrovi, aby si vybral jiný zbytkový statek.³² Zástupce svazu předseda Kožmín 17. prosince 1926 dále intervenoval ve prospěch Pavla Kunygra s tím, že tento dal na volební fond agrární strany 200 000 Kč a že již dříve na volební fond strany přispíval.³³

V případě Pavla Kunygra bylo Svazem statkářů a nájemců intervenováno také prezidium republikánské strany, a sice dne 17. února 1926 a 24. března 1926. Dne 24. března 1926 republikánský svaz opětovně upozornil prezidium republikánské strany mezi jinými případy na záležitost Pavla Kunygra.³⁴ Předsednictvo Svazu statkářů a nájemců žádalo o podporu i při přidělu dalších zbytkových statků pro příslušníky republikánské strany a dotyčného svazu.³⁵ Jednalo se o zbytkový statek Trhanov o výměře 46,95 ha půdy zemědělské a 68,85 ha půdy veškeré, který zůstal v roce 1928 v záboru jako rezerva pro další příděl. Dále o zbytkový statek Vičice o výměře 131 ha půdy zemědělské a 132 ha půdy veškeré, který byl přidělen zemědělci A. Holubovi. O zbytkový statek Byškovičky, který byl přidělen J. Suchému jako zbytkový statek Byškovičky II o výměře 36 ha půdy zemědělské a 37 ha půdy veškeré. Zbytkový statek Sluhy na velkostatku Pakoměřice-Měšice získal A. Chadraba. (Výměra půdy zemědělské byla 112,56 ha a půdy veškeré 115 ha.) Svaz upozorňoval na J. Bareše, který měl v pachtu dvůr Stěžov o výměře 127 ha, zbytkový statek z něj utvořený o výměře 52,50 ha získal F. Šedivý. F. Švagr, za kterého se republikánský svaz také přimlouval, měl v pachtu dvůr Skryšov (129 ha) na velkostatku Vysoký Chlumeč. Do vlastnictví získal zbytkový statek Zvěstovice o výměře 64 ha půdy zemědělské a 74 ha půdy veškeré. Velký zájem byl věnován Ing. O. Katzovi, který měl v pachtu dvůr Hořesedly (254,50 ha). Koupil zbytkový statek Běsno na velkostatku Nepomyšl o výměře 114 ha půdy zemědělské a 120 ha půdy veškeré. Dvůr Příčovy (168 ha), který měl v pachtu Ed. Verner, byl rozparcelován. Od velkostatku Tachov získal Verner zbytkový statek Částkov o výměře 97,86 ha půdy zemědělské a 99 ha půdy veškeré.

Mnoho dvorů – zbytkových statků bylo protekčně prodáno z tzv. volné ruky, kdy původní majitelé směli tyto dvory odprodat se svolením Státního pozemkového úřadu. Touto cestou koupil J. Šimonek zbytkový statek Valovice o výměře 117,32 ha, Výspa (společnost Vraného a jeho zete) velkostatek Eleonory Andrassyové o výměře 627 ha, továrník Josef Bartoň velkostatek Nové Město nad Metují o výměře 1875 ha, Rudolf Bergman zbytkový statek Židovičky o výměře 133 ha, příbuzní a známí ministra Malypetra a lidovecký poslanec Bezděk další zbytkové statky. Úplatky a korupce se vyskytovaly i u přidělu tzv. větších objektů, které byly také utvořeny z bývalých velkostatkových dvorů, ale zpravidla bez hospodářských budov. K velké aféře došlo u národních socialistů v případě poslance Chalupy nebo při přidělu zbytkových statků národně-

socialistickým družstevním centrálám (Střílky, Řešice, Koudelov, Vrchy aj.). Bratr ministra Beneše obdržel zbytkový statek Pluhův Žďár o výměře 92 ha, švagr poslance Patejdl J. Volín zbytkový statek Třemošnice o výměře 40 ha, J. Černý získal zbytkový statek Milkovice. Zbytkový statek Koudelov byl sice přidělen Zemědělskému, hospodářskému, výrobnímu, úspornému a stavebnímu družstvu v Čáslavi, ale prakticky byl v obhospodařování poslance Ferdinanda Práška. Takových případů bylo více.

Závěrem je třeba říci, že pozemková reforma, prováděná v době první republiky, měla velký vliv na nemovitostní držbu v našem státě. A že, jak píše Karel Leger, „je nutno si uvědomiti, že pozemková reforma v té formě a v tom rozsahu, v jakém se u nás provádí, je úkazem jedinečným, který nejen v době přítomné, ale i v budoucnu bude poutati k sobě pozornost odborníků z celého světa. Nesmí nás másti protesty a námítky, které ať již oprávněně nebo neoprávněně v denním tisku se vyskytují. Ty vesměs týkají se jen jednotlivých detailů prováděcích a nemohou nás při ohromném množství vzájemně si odporujících zájmů překvapiti. Uvažujeme-li naši pozemkovou reformu s patřičným odstupem jako celek, bude to dílo jedinečné.“³⁶

Je třeba konstatovat, že samotný Státní pozemkový úřad se snažil o co největší zveřejnění své činnosti, a proto bylo v roce 1930 vydáno Janem Voženílkem dílo, shrnující předběžné výsledky československé pozemkové reformy.³⁷ Dílo shrnuje výsledky do roku 1928, kdy byla prakticky na půdě zemědělské ukončena pozemková reforma v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Celková rozloha zabrané půdy obnášela 4 020 169 ha, z toho půdy zemědělské 1 278 549 ha. Zpracováno bylo 1 077 141 ha zemědělské půdy, z níž bylo do držby nových nabyvatelů převedeno asi 752 000 ha a původním vlastníkům propuštěno asi 325 000 ha. Výměra zabrané lesní půdy činila 2 741 620 ha, která však ještě v roce 1929 nebyla plně k dispozici pro provádění pozemkové reformy. Nebylo vyřešeno, kolik půdy má být propuštěno jako zákonné minimum a kolik z titulu ochrany přírodních krás a historických památek. Skončena byla ovšem pouze první etapa, v níž byla půda převzata z vlastnictví velkostatkářů a odevzdána do užívání novým nabyvatelům. Zbývalo ještě dokončit tzv. etapu stabilizační, kdy měl být proveden pořádek technicko-právní, finanční, úvěrový a především pak zaknihování přídělů. Příděly zbytkových statků byly předmětem mnoha rozporů a úporných jednání (nikoliv ve vlastním Státním pozemkovém úřadě) ve správním výboru, kde měla rozhodující zastoupení strana agrární a česká strana sociální demokracie. Správní výbor Státního pozemkového úřadu, volený parlamentem, tedy útvar politický, měl rozhodující vliv při rozhodování důležitých záležitostí pozemkové reformy, při vypracovávání pracovních programů, propouštění majetku velkostatkářům ze záboru a při přidělování zbytkových statků.

POZNÁMKY

¹ Pšeničková, Jana: Zbytkové statky v Čechách. Státní ústřední archiv v Praze. Praha 1998.

Příděly zbytkových statků od zahájení činnosti Státního pozemkového úřadu do 31.12.1927 byly publikovány ve Zprávách Státního pozemkového úřadu, I, 1928. Později pak v jednotlivých ročnících časopisu Pozemková reforma.

² Uhlíř, Dušan: Republikánská strana venkovského a maloroľnického lidu 1918–1938. (Charakteristika agrárního hnutí v Československu.) Ústav československých a světových dějin ČSAV. Praha 1988. Str. 154.

³ Správní výbor Státního pozemkového úřadu byl zřízen ve smyslu § 15 zákona záborového ze dne 16. dubna 1919, č. 215 Sb. z. a n., a zákonem o Pozemkovém úřadě ze dne 11. června 1919, č. 330 Sb. z. a n. Vládním nařízením ze dne 25. ledna 1935, č. 22 Sb. z. a n. byl Státní pozemkový úřad zrušen a jeho působnost přikázána ministerstvu zemědělství, a proto byl také podle § 2 tohoto nařízení zrušen správní výbor.

⁴ Republikánský svaz československých statkářů a nájemců byl založen v roce 1919, aby hájil především zájmy nových majitelů zbytkových statků nebo nájemců. Viz Kubačák, Antonín: Činnost Republikánského svazu československých statkářů a nájemců v letech 1919–1943. Vědecké práce Zemědělského muzea, 28. Praha 1989–1990.

Pěknou charakteristiku nájemců dvorů podal Bedřich Lonský již v roce 1921, kdy píše: „Nájemci dvorů jsou agrárníci rození, synové českých sedláků, agrárně cítící...Podívejte se na nájemce dvora ve vsi. Jest průkopníkem hospodářského pokroku, jest příčinnivým, snaživým hospodářem, který s celou rodinou, tělem a duší věnuje se hospodářství.

My, organisovaní republ. nájemci, uznáváme, že reforma pozemková musí se provésti, že jest potřeba znárodniti půdu, ale žádáme, aby života schopné jednotky, dvory, zachované jako zbytkové statky, přišly do rukou příčinnivých českých lidí, v prvé řadě nájemců, kteří mají nepopíratelné zásluhy o tuto půdu, neb máme případy, že 3–4 generace jedné rodiny hospodaří na takovém dvoře, jako na svém.“ (B. Lonský: Zbytkové statky a nájemci dvorů. Nový čas, 22. červenec 1921.)

⁵ Rudé právo, 15. listopad 1927, str. 3.

⁶ František Biňovec byl poslancem a členem správního výboru Státního pozemkového úřadu za sociálnědemokratickou stranu. Od roku 1925 byl vedle poslanců Josefa Vraného, Emila Špatného, Rudolfa Bergmana a Josefa Šamalíka členem tzv. pozemkové pětky.

⁷ Karel Viškovský byl prvním prezidentem Státního pozemkového úřadu, jmenovaný prezidentem republiky, a to až do roku 1925. Po něm až do zrušení úřadu v roce 1935 byl prezidentem Jan Voženílek.

⁸ Rudé právo, 16. listopad 1927, str. 1–2.

⁹ Pozemková reforma, ročník IX, 1928.

¹⁰ Domovina domkářů a maloroľníků vznikla hned v roce 1918 pro podporu drobného přídělu v rámci provádění pozemkové reformy. Ústředí úzce spolupracovalo s agrární stranou a jejím poslaneckým klubem.

- ¹¹ Dvůr Humprecht měl v pachtu od velkostatku Kost Jindřich Svárovský ve výměře 88 ha veškeré půdy a z toho 71 ha půdy zemědělské. Zbytkový statek Humprecht ve výměře 23,50 ha půdy zemědělské a 40,50 ha půdy veškeré byl přidělen městu Sobotce.
- ¹² Veselý Karel byl synem Antonína Veselého, který měl společně se svým švagrem v pachtu na velkostatku Kosmonosy dvůr Horní Stakory ve výměře 193 ha půdy zemědělské a 196 ha půdy veškeré a dále dvůr Kosmonosy ve výměře 164,50 ha půdy zemědělské a 188 ha půdy veškeré a dvůr Zalužany ve výměře 159 ha půdy zemědělské a 163 ha půdy veškeré. Z těchto tří dvorů byly utvořeny zbytkové statky, z nichž Kosmonosy (139 ha) a Horní Stakory (108,50 ha) byly propuštěny vlastníku ze záboru, a proto mohl pacht trvat. Zbytkový statek Zalužany (34 ha) byl přidělen Fr. Sosnovi.
- ¹³ Junek Vladislav dostal v přidělu zbytkový statek Bezděz o výměře 80,50 ha půdy zemědělské a 84 ha půdy veškeré. Statek byl vytvořen z původně režijně obhospodařovaného dvora Bezděz o výměře 200,96 ha půdy zemědělské a 205,45 ha půdy veškeré.
- ¹⁴ Janeček V. byl pachtýřem dvora Týnec o výměře 153 ha půdy zemědělské a 157 ha půdy veškeré na velkostatku Dobrovice – Loučeň. Zbytkový statek Týnec o výměře 69 ha půdy zemědělské a 70 ha půdy veškeré byl prodán Společnosti pro pěstování řepného semene v Praze.
- ¹⁵ Josefu Tůmovi nebyl podle Jana Voženílka do roku 1928 přidělen žádný zbytkový statek.
- ¹⁶ Bohumilu Kratochvílovi byl přidělen zbytkový statek Újezd pod Troskami ve výměře 62 ha půdy zemědělské a 69 ha půdy veškeré. Statek byl vytvořen ze dvora Újezd pod Troskami na velkostatku Kost, který měl v pachtu právě B. Kratochvíl ve výměře 217,50 ha půdy zemědělské a 237,50 ha půdy veškeré. Z téhož velkostatku měl Kratochvíl ještě v pachtu dvůr Semín ve výměře 104 ha půdy zemědělské a 111,50 ha půdy veškeré.
- ¹⁷ Státní pozemkový úřad ve státním rozpočtu na rok 1927. Pozemková reforma, roč. IX, 1928.
- ¹⁸ Jan Malypetr, agrární poslanec, byl v letech 1925–1932 a 1935–1939 předsedou poslanecké sněmovny, v letech 1922–1925 byl ministrem vnitra a v letech 1932–1935 předsedou vlády.
- ¹⁹ Rudé právo. Večerník, 16. listopadu 1927.

Z prohlášení Josefa Svárovského je možno upozornit na část, kde Svárovský mluví o vymáhání peněz: „Dubický mne krátce všude nastrkoval k vymáhání peněz pro něho. Mělo se tak státi též v případě jakéhosi občana, který měl dáti 25 000 Kč a jehož ke mně Dubický ke zprostředkování poslal. Ten snad mi však nedůvěřoval a proto donesl obálku s penězi a odevzdal pí Dubické, která ji zase odevzdala Dubickému. Myslím, že D. nevěda, co obálka obsahuje, otevřel tuto v přítomnosti cizí osoby, takže peníze tyto si nemohl ponechat a vrátil je. Soudím tak z toho, že mi záhy nato pravil: „Tak se podívejte na toho vola, on to nedá vám a přinese to sem – tak jsem si to nemohl nechat.“

Protože Jindřich Svarovský nedostal Humprecht, nýbrž jen Krnov ve Slezsku, odmítl dáti zbývajících 40 000 Kč, které slíbil. Poněvadž však někde mluvil, že odevzdal mi pro Dubického více, než bylo pravda, nastala mezi námi disharmonie, jakož i mezi mnou a Dubickým, který snad tomu věřil, že přijal jsem od Jindřicha Svarovského více, než jsem mu odvedl. Konečně došlo mezi mnou a Jindřichem Svarovským ke sporu, ve kterém měl Dubický býti slyšen jako svědek.

Kryl jsem ve sporu tomto do poslední chvíle poslance Dubického, a teprve když nebylo již vyhnutí, musil jsem u soudu říci, že přijímal jsem peníze stran pro poslance Dubického. Poněvadž věc ta samozřejmě byla Dubickému nepříjemná, hleděl tž, aby se spor smířil, než bude musiti vypovídati jako svědek. Věděl dobře, že novináři socialistických stran na to čekají. Vedl tedy velké jednání s panem radou Koťátkou, který k účelu tomu líčení na chvíli přerušil. Po tomto jednání jeho měl mne pan rada Koťátko k tomu, abych spor smířil, že by z toho byl politický skandál a že mi to poslanec Dubický všechno vynahradí. Věděl jsem, že celý soud i s mým právním zástupcem podléhá vlivu – snad bych mohl přiléhavěji říci teroru – Dubického, a tyto okolnosti mne donutily ke smíru, tím spíše, že Dubický ústy pana rady Koťátka prohlašoval povstalou škodu mi nahraditi.“

- ²⁰ Státní pozemkový úřad ve státním rozpočtu na rok 1927. Pozemková reforma, roč. IX, 1928.
- ²¹ Rudé právo, 17. listopad 1927, str. 3–4. Článek má název Strašlivá agrární korupce s pozemkovou reformou.
- ²² František Staněk byl v letech 1918–1919 ministrem veřejných prací, v letech 1919–1920 ministrem pošt a v letech 1921–1922 ministrem zemědělství.
- ²³ Jednalo se o synovce Františka Udržala, který byl jako agrární poslanec v letech 1922–1925 ministrem národní obrany a v letech 1932–1935 předsedou vlády. V letech 1925–1932 a 1935–1939 byl předsedou poslanecké sněmovny.
- ²⁴ Rudé právo, 30. prosinec 1927, str. 5. Článek má název Aféra agrárního poslance Dubického před mladoboleslavským soudem.
- ²⁵ 8. ledna 1928 byla v Rudém právu charakterizována celá aféra ve sloupku Na okraji týdne takto: „Jen se nebojte, každého bychom zažalovali, ostatně nikdo se na nás říci nic neodváží, vždyť přece nikdo nemá od nás na nic potvrzenku“, prohlásil Dubický k jednomu statkáři, od kterého vzal 10 000 Kč podle doznání tohoto před soudem v Mladé Boleslavi.
- ²⁶ Josefu Procházkovi byl přidělen zbytkový statek Vlkov ve výměře 67,50 ha půdy zemědělské a 69 ha půdy veškeré.
- ²⁷ B. Schück měl v pachtu dvůr Byškovice (250 ha). Byl mu prodán zbytkový statek Malé Březno o výměře 55,74 ha půdy zemědělské a 56,88 ha půdy veškeré od velkostatku Nové Sedlo-Jezeří.
- ²⁸ Rudé právo, 6. leden 1928, str. 5.
- ²⁹ Státní ústřední archiv v Praze, fond Republikánský svaz československých statkářů a nájemců, inv. č. 437, k. 104. Dále jen zkratka fondu SČSN.
- ³⁰ Pavel Kunygr měl v pachtu dvůr Nudvojovice (182,50 ha). Odprodán mu byl zbytkový statek Nudvojovice o výměře 29 ha půdy zemědělské a 33 ha půdy veškeré.

Jako drobnou pikantnost je možno uvést, že agrární poslanec Jan Dubický byl v letech 1917–1918 jako funkcionář republikánského dorostu předsedou odbočky Českého srdce v Mladé Boleslavi. Viz Dubický, Jan: Před dvaceti lety dnes. Agrární almanach 1907–1927. Uspořádal Horák, Josef. Praha 1927, str. 215–217.

V roce 1920 inicioval poslanec Dubický spolu s Vraným, Kubíčkem a dalšími v sociálně politickém výboru poslanecké sněmovny vypracování vládního návrhu zákona o zabezpe-

čení existence úředníků a zaměstnanců na velkostatkách zabraných státem. Srv. Venkov, 13. ledna 1921.

V roce 1921 tento poslanec ve 110. plenární schůzi poslanecké sněmovny odmítl námitky dr. Medingera z německé nacionální strany, že cizozemcům byl odnímán při pozemkové reformě jejich majetek bez náhrady, postavil se plně za přídělové řízení a přimlouval se za rychlé projednání a schválení zákona o zrušení fideikomisů. Srv. Venkov, 17. prosince 1921.

V roce 1923 promluvil poslanec Dubický dne 29. července na táboru lidu na Řepíně o agrární politice a o provádění pozemkové reformy, ciferně doložil, co již bylo vykonáno a co ještě zbývá.

Téhož roku byl jmenován prezidentem Státního pozemkového úřadu Viškovským členem poradního sboru Fondu pro vnitřní kolonisace.

³¹ Státní ústřední archiv v Praze, fond SČSN, inv. č. 437, k. 104.

³² Státní ústřední archiv v Praze, fond SČSN, inv. č. 437, k. 104.

„...Člen našeho Svazu pan Pavel Kunygr složil k rukám podepsaného předsedy obnos Kč 200.000,- ve prospěch volebního fondu Republikánské strany. Jelikož tento dar týká se příslušníka z Vašeho volebního okresu, dovolujeme si Vám toto oznámiti pro případ, že byste si přál disponovati tímto pro Vaši župní nebo okresní organisaci.

Račte nám tudíž laskavě sděliti své rozhodnutí. Současně dovolujeme si prositi, byste laskavě zachoval přízeň pro pana Kunygra i do budoucna a hlavně, pokud se týká utváření zbytkového statku vzhledem k výměře a hlavně k výběru parcel, nebránil tomu, aby tento zbytkový statek, který takto jest již velice malý, byl také života schopný. Jednalo by se zde hlavně o parcely, které jsou bezprostředně u hospodářských budov, jejichž odnětí velmi by zbytkový statek znehodnotilo a řádné hospodaření znemožnilo.

Konečně dovolujeme si podotknouti, že pan Kunygr svoji organisační povinnost splnil při loňských volbách tím, že na volební fond přispěl obnosem Kč 2 000,-, které byly také námi Sdružení českých zemědělců před volbami poukázány....“

³³ Státní ústřední archiv v Praze, fond SČSN, inv. č. 437, k. 104.

V dopise ze 17. února 1926 svaz píše:

„...O zbytkový statek ve stanovené výměře 50 ha Nudvojovice na velkostatku Hrubá Skála u Turnova uchází se tamnější nájemce p. Pavel Kunygr. Dotyčný jest nájemcem uvedeného dvora přes 30 roků a před tím byl zde 15 roků vedoucím úředníkem. Pan Kunygr jest nejen dlouholetým uživatelem uvedeného dvora a přirozeně i dle zákona poškozencem pozemkové reformy, ale zejména jako absolvent táborské akademie kvalifikovaný hospodář, dlouholetý věrný příslušník naší strany a syn jeho jest inženýrem agronomie, připraven pro převzetí statku po svém otci.

Nyní pak z důvodů spekuláčních uchází se o zbytkový statek město Turnov, odůvodňujíc svou žádost stavební potřebou. Požadavek tento jest naprosto neoprávněný, neboť pro účele stavební z uvedeného dvora věnováno bylo již tolik pozemků, že ani za 50 roků nebude plocha rezervovaná zastavena.

Zamítnutím žádosti p. Kunygra stane se případ, který za celou dobu trvání provádění pozemkové reformy se neopakoval, aby tak vzácně kvalifikovaný žadatel a český pracovní-

tý člověk byl se svou rodinou o existenci připraven. Celá řada lidí, kteří neměli s půdou nic společného a na této nepracovali, se uplatnila, kdežto člověk druhu páně Kunygrova stal se obětí spekulacních předpokladů města Turnova....“

³⁴ Státní ústřední archiv v Praze, fond SČSN, inv. č. 437, k. 104.

³⁵ Státní ústřední archiv v Praze, fond SČSN, inv. č. 495, k. 106.

„... Dovolujeme si prositi za podporu v příčině přidělu zbytkových statků pro naše členy, současně příslušníky strany.

1) Pan M. Cízl, poškozenec pozemkovou reformou z roku 1922 na panství Trhanov. Zbytkový statek tamtéž byl přidělen Zemědělské radě na pastvinu. Týž byl dlouholetým úředníkem a jako pachtýř přišel o existenci. Jest velmi řádným občanem, má 2 syny, z nich jeden studuje agronomii a druhý jest zemědělským inženýrem. Uchází se o zbytkový statek Vičice z panství Prunéřov. Dosavadním jeho žádostem nebylo vyhověno, poněvadž neměl dostatečné podpory. Žádá tuto co dlouholetý příslušník od strany, ku které se hlásí on i rodina.

2) Pan Josef Mrázek, dlouholetý nájemce dvora Mladotice u Plzně. Jest dlouholetým příslušníkem strany a zaslouží si přiděl k uhájení existence pro svoji rodinu co poškozenec pozemkové reformy, poněvadž jeho najatý objekt byl úplně rozparcelován.

3) Pan Josef Suchý, býv. náj. dvora Dřísy, později komisařem St.P.Ú. v Kopidlně, žádá o zbytkový statek Byškovice z velkostatku Obříství. Roku 1924 ustoupil na žádost St. P. Ú. od zbytkového statku Sluhy, který byl zadán p. řediteli Chadrabovi, kterýž jest do dnes ve službách a není naším příslušníkem. Nepoužil také pořad práva co kupec téhož statku ve slibu, že bude jemu přidělen zbytkový statek jiný.

4) Pan Josef Bareš, býv. náj. dvora Stěžov u Příbrami, měl býti roku loňského odškodněn přidělem dvora Hokova z panství Kolečovice. Z důvodů vnitřně úředních nemohlo se tak státi a pan Bareš sjednal si zatím pacht dvora od obce Příbrami. Smlouva dosud podepsána není, neboť členové obecního zastupitelstva podali protest proti schválení. Pan Bareš předal svůj nájem přede žněmi s celou úrodou pro drobný přiděl. Za tuto levně koupenou úrodu zaplatili přidělci celý svůj přiděl a ještě jim zbylo. Pan Bareš má z té doby u St. P. Ú. obnos Kč 130 000,-. Bylo jemu tehdy za loajální předání všemi slibováno, že bude uspokojen a odškodněn přidělem, což se dosud nestalo.

Z též živých případů jest dále záležitost pana Švagra ze Skryšova. Týž nezaslouženě trpí, že jemu nebyl zadán tento zbytkový statek. Jest vyháněn z okresu jako zločinec, ačkoliv jest řádným občanem a vždy byl věrným příslušníkem strany. Jest též třeba vžiti v dnešní situaci téhož a pamatovati naň se vhodným přidělem náhradního objektu.

Přimlouváme se konečně za židovské členy s připomenutím, že stavíme se za osoby, na něž nutno vzíti zřetel, ať již po stránce jejich charakteru, tak i z výjimečných ohledů a povinnosti našeho svazu.

Záležitost člena výboru pana Ing. O. Katze jest stará a dosti známá, abychom ji musili zvláště zdůrazňovati. Má zakoupený dvůr Běsno a také zaplacený. Dvůr ten převzal ve špatném stavu a jest nutno investice. Prosíme, aby tato koupě byla akceptována.

Pan E. Werner, býv. náj. dvora Příčovy u Sedlčan. Za tohoto se přimlouvají všechny organizace okresní naší strany, což jest nejlepším doporučením. Neví, o co má žádati, prosí, aby naň bylo pamatováno.

Pan P. Kunygr, náj. dv. Nudvojovice u Turnova (50 ha) z velkostatku Hrubá Skála. Dotyčný jest nájemcem uvedeného dvora přes 30 roků a před tím byl zde 15 roků vedoucím úředníkem. Pan Kunygr jest nejen dlouholetým uživatelem uvedeného dvora, ale i zákonným poškozencem pozemkové reformy a dlouholetý věrný příslušník naší strany, jehož syn jest inženýrem zemědělským, připraven pro převzetí statku po svém otci. Nyní pak z důvodů spekuláčních uchází se o zbytkový statek město Turnov, odůvodňujíc svou žádost stavební potřebou. Požadavek tento jest neoprávněný, neboť pro účely stavební z uvedeného dvora věnováno již bylo tolik pozemků, že potřeba jest úplně kryta a mimo to nemá město prostředků na zakoupení téhož z volné ruky....“

³⁶ Leger, Karel: O pohybu nemovitostní držby. Pozemková reforma, roč. XI, 1930, str. 51.

³⁷ Voženílek, Jan: Předběžné výsledky československé pozemkové reformy. Praha 1930.

ZUSAMMENFASSUNG

DIE MIT DER DURCHFÜHRUNG DER BODENREFORM ZUSAMMENHÄNGENDEN AFFÄREN DER AGRARPARTEI

Jana Pšeničková

Die Durchführung der Bodenreform in der Zeit der ersten Tschechoslowakischen Republik wurde zu einem Teil des Wahlprogramms der Agrarpartei. Die Agrarier hatten auch im neu errichteten Organ für die Bodenreform (Státní pozemkový úřad – der Staatliche Bodenamt) und im Ministerium für Landwirtschaft einen bestimmenden Einfluss. Die Agrarpartei strebte danach, dass die Bodenreform vor allem zum Nutzen ihrer Parteigänger durchgeführt wurde. In dem Zuteilungsverfahren wurden die Mitglieder der Agrarpartei oder der zu der Agrarpartei angeschlossenen Organisationen vorzugsweise befriedigt. Im Rahmen der Kompetenzen des Staatlichen Bodenamts standen die Entscheidungen über die Konfiskation der Großgrundbesitze, aber auch darüber, welche Grundstücke, Höfe und Großgrundbesitze der Konfiskation entnommen wurden, weiter die Entscheidungen über die Zuteilung der einzelnen Grundstücke oder der sog. Restgüter.

Bis 1928 gingen insgesamt 483 564 ha landwirtschaftliches Land und 265 103 ha sonstiges Land, d. h. 748 669 ha, ins Eigentum der neuen Erwerber über. In der Kleinzuteilung in Böhmen wurden 252 041 ha landwirtschaftliches Land und gesamt 269 493 ha den 237 985 Bauern zugeteilt, in Mähren und Schlesien wurden 92 366 ha landwirtschaftliches Land und gesamt 97 989 ha unter 118 070 Bauern verteilt. Von den Restgütern in Böhmen wurden an 1 117 Erwerber in ihr Eigentum 1196 Güter mit dem Feldmaß von 91 854 ha landwirtschaftliches Land und gesamt 107 320 ha gebracht, in Mähren und Schlesien gewannen die Erwerber 342 Restgüter mit dem Ausmaß von 27 272 ha landwirtschaftliches Land und gesamt 30 200 ha. Von anderen größeren Objekten wurden in Böhmen 87 Objekte mit dem Feldmaß von 2 874 ha landwirtschaftliches Land und gesamt 16 048 ha zugeteilt, in Mähren und Schlesien dann 45 Objekte mit dem Ausmaß von 740 ha landwirtschaftliches Land und gesamt 5 367 ha. 11 304 ha landwirtschaftliches Land und insgesamt 163 711 ha wurden verstaatlicht.

Das Bestechungsgeld und die Korruption tauchten vor allem bei der Zuteilung der Restgüter und der sog. größeren Objekte auf. Diese Objekte wurden auch aus den ehemaligen Meierhöfen, aber zumeist ohne Wirtschaftsgebäuden gebildet. Von Interventionen, Protektionen, Bestechungsgeld und Korruption spricht eine Menge von Dokumenten, die im Staatlichen Zentralarchiv in Prag

aufbewahrt sind, konkret die Bestände Státní pozemkový úřad v Praze (Staatlicher Bodenamt in Prag) und Republikánský svaz československých statkářů a nájemců (Republikanischer Verband der tschechoslowakischen Gutbesitzer und Pächter), dessen Mitglieder sich zu Anfang aus den Reihen der neuen Besitzer und Pächter der Restgüter rekrutierten. Ferner ist es der Archivbestand Ústřední ředitelství státních lesů a statků (Zentraldirektion der staatlichen Wälder und Güter), Ministerstvo zemědělství (Ministerium für Landwirtschaft) und die Sammlungen der zeitgenössischen Dokumentation. Über die Affären und Korruption wurden viele Artikel in der zeitgenössischen Presse veröffentlicht. Die Zuteilungen der Restgüter wurden zum Gegenstand mehrerer Konflikte und hartnäckigen Verhandlungen im Verwaltungsausschuss des Staatlichen Bodenamts, in dem die Agrarpartei und die sozialdemokratische Partei die entscheidende Vertretung hatten.

Die Verwaltungsausschuss des vom Parlament gewählten Staatlichen Bodenamts, also eine politische Formation, hatte den bestimmenden Einfluss bei den Entscheidungen über die wichtigen Angelegenheiten der Bodenreform, bei der Ausarbeitung der Arbeitsprogramme, bei dem Entnehmen des Vermögens der Konfiskation und bei der Zuteilung der Restgüter.